

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 821.161.1 Акунін
DOI: 10.18372/2520-6818.40.14260

ГАЛИЧ Олександр

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИЙ РОМАН Б. АКУНІНА «Ф. М.»: ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ

Розглядаються проблеми створення квазібіографії головного героя низки творів Б. Акуніна Фандоріна. У романі «Ф. М.» наявні дві сюжетні лінії. Події першої з них відбуваються в Москві початку ХХІ століття. Онук знаменитого детектива Ніколас, ризикуючи життям, розшукує невідомий варіант рукопису роману Ф. Достоевського «Злочин і кара». Події другої сюжетної лінії — це ремейк згаданого твору — відбуваються в Санкт-Петербурзі в середині 60-х років ХІХ століття. Тут головним героєм є пристав Федорін, представник побічної гілки династії Фандоріних.

Ключові слова: квазібіографія; ремейк; трилер; роман; сюжетна лінія.

Вступ. Роман Б. Акуніна «Ф. М.» це ще одне продовження, заявленої цим російським письменником, що проживає у Франції, своєю фандоріаною («Азазель», «Турецький гамбіт», «Левіафан», «Смерть Ахіллеса», «Декоратор», «Особливі доручення», «Статський радник», «Коронація або останній із Романових», «Коханка смерті», «Коханець смерті», «Алмазна колісниця», «Нефритові чотки», «Увесь світ театр», «Чорне місто», «Планета вода»), проблеми впровадження в суспільну свідомість думки про те, що його герой Ераст Петрович Фандорін є реальною історичною особою, свідченням чому є його контакти, зустрічі, розмови, листування з справжніми історичними постатями Росії та інших держав Старого й Нового світу. Як і в інших романах циклу «Пригоди магістра», у «Ф. М.» діють нащадки й представники побічних гілок династії Фандоріних. З нащадків — все той же колишній англійський баронет, а нині російський громадянин Ніколас Олександрович Фандорін, онук Ераста Петровича, який є героєм романів «Алтин-толобас», «Сокіл і Ластівка», «Позакласне читання».

Сам Ераст Петрович у романі фізично не з'являється, але його ім'я кілька разів згадується в тексті. Спершу у зв'язку з нефритовими чотками, «які дісталися йому (Ніколасу. — *О. Г.*) у спадок, а колись належали Ерасту Петровичу і служили легендарному сищику для позарациональної концентрації думки. Ніці дідові буси користі не принесли — звичайні зелені камінці, нічого особливого» (Акунин,

Т.1. 2007, с. 28–29]. Потім, коли Ніколас опиняється на Хитровці, він згадує, що йому тут знайомий кожен поворот, як і колись цей район добре знав дідусь: «Звернув у підвороття, що мало змінилося з тих часів, коли дідусь Ераст Петрович полював тут на хитровських розбійників» (Акунин, Т.2. 2007, с. 121).

Аналіз досліджень і публікацій. Роман «Азазель» поклав початок своєрідній біографії, а точніше квазібіографії Ераста Петровича Фандоріна, якого Б. Акунін послідовно буде вписувати в історію Російської імперії, розширивши згодом в інших творах межі його життя екскурсами в далеке минуле родини Фандоріних, екстраполюючи його на внуків у новітній історії Росії і не тільки. Проблема квазібіографії в літературі non fiction видається актуальною, до того ж в українському літературознавстві її дослідженням ніхто, крім автора цих рядків (Галич, 2015), не займався.

Постановка проблеми. Метою нашої розвідки є спроба простежити, як у романі «Ф. М.» автор прагне довести, що його герой — Ераст Петрович Фандорін — має не квазібіографію, а реальну біографію, яка потверджується наявністю предків і нащадків. Події твору розгортаються у двох часових планах, у 1865 році, де головним героєм виступає представник побічної гілки роду Фандоріних Порфирій Петрович Федорін, та на початку ХХІ ст., тут маємо справу з онуком Фандоріна Ніколасом Олександровичем.

По суті, твір Б. Акуніна — це експериментальний художній роман, що композиційно

складається з двох частин, до яких приєднані додатки та примітки. Події однієї з них відбуваються в наш час, на початку XXI ст., в Москві. Головним персонажем тут є Ніколас Олександрович Фандорін, керівник фірми «Країна порад». До нього звернувся неадекватний відвідувач, очевидний наркоман, з пропозицією купити рукопис якогось твору. На останньому аркуші онук Фандоріна прочитав заголовок тексту: «Теорійка. Петербурзька повість. Твір Ф. Достоевського» (Акунин, 2007. Т. 1, с. 24). У свідомості Ніколаса з'явилися думки: «Що ж тоді виходить? Це рука класика?! Але чернетка чого? «Теорійка»? Такого твору в Достоевського Ніка щось не пригадував. Хоча, звичайно, він не фахівець. Можливо, якийсь начерк, не здійснений задум?» (Акунин, 2007. Т. 1, с. 24). Це є зав'язкою сюжету тієї частини роману, події якого відбуваються в наш час. А далі сюжет стрімко розгортається як детектив, де на головного героя чекає низка небезпечних пригод, що супроводжуються таємничими смертями героїв, вбивствами.

Трилерно-квестова сюжетна лінія. Перша сюжетна лінія будується за сценарієм трилера, де всіяко відтягується розв'язка, стрімко наростає нервово напруження, демонструється чимало натуралістичних сцен. Особливо це помітно в тих епізодах, що відбуваються в лікарні, яка має гучну назву «Науково-дослідницький центр фізіології мозку», очолюваний Марком Донатовичем Зіц-Коровіним. Пацієнтом цієї клініки виявився знавець творчості Ф. Достоевського Пилип Борисович Морозов, що мав унаслідок удару по голові, нанесеного наркоманом Рулетом, який викрав у нього рукопис Достоевського, синдром Кусоями. Зіц-Коровін пояснив його стан так: «Людина стає своєю повною протилежністю. У ментальному і моральному сенсі. Інстинкти і комплекси, які пацієнт всі шістдесят років життя придушував зусиллям волі, свідомості, виховання, вирвалися на поверхню. Те ж, що становило пріоритетні й звичайні інтереси, втратило всяку цінність. Жертва синдрому, вперше описаного професором Кусоямою, так би мовити, спалює все, чому поклонялася, і поклоняється всьому, що спалювала. Людина ніби перетворюється у свій негатив... Що було білим, стає чорним. Що було чорним, стає білим» (Акунин, Т.1. 2007, с. 135). Перше враження від побаченого шокувало Ніколаса: «Посередині великої білої кімнати стояло біле ліжко. На ньому, прив'язаний

білими ременями, у шкіряному наморднику лежав доктор філологічних наук Морозов. Навіть його перебинтована голова була прикріплена до узголів'я особливим ременем. Чоловік скосив очі на тих, хто увійшов — їхні білки зблиснули диким, синюватим блиском» (Акунин, 2007. Т. 1, с. 145). Далі Б. Фандорін змальовує кілька сцен, героєм яких був Пилип Борисович Морозов, де сповна виявляє себе синдром Кусоями. Так, звертаючись до своєї доньки Саші, спокійний і добрий в житті професор, говорить їй жахливі речі: «Розваж хворого татонька. Розкажи щось пікантне, з чорнушкою. Ти ж у мене дівчинка-дюдюмовочка, невинна перепілочка. А гормончики-то теж попискують, гіпофіз чи що там підкачують (ти про це у лікаря спитай). Тільки соком наливається. Невже ніколи про **** не думаєш, діва ти моя Орлеанська? Думаєш, ще як думаєш. А якщо думаєш, то невже в ліжечку там чи у ванні рученьками не бавишся? Опиши з фізіологічними подробицями» (Акунин, 2007. Т. 1, с. 151). Взамін за пікантну розповідь донька Саша і Ніколас повинні отримати головоломку, розгадавши яку, вони наблизилися б до істини в пошуках зниклого рукопису російського класика. Фактично, Б. Акунін перетворює цю сюжетну лінію у своєрідний квест, переносячи комп'ютерні технології до художнього тексту, де ключову роль відіграє розгадка завдань, що потребує від героя, зокрема Ніколаса Фандоріна надзвичайних розумових здібностей, котрі генетично передалися йому від дідуся Ераста Петровича.

У клініці Ніколас Фандорін знайомиться з головним спонсором Аркадієм Сергійовичем Сивухою, чий син Олег є пацієнтом лікаря Зіц-Коровіна. Характеризуючи Сивуху, Б. Акунін вдається до асоціоніма Велика Людина, натякаючи на депутатство останнього та його капітали. Виявляється, що знайомство головного героя сюжетної лінії з Аркадієм Петровичем є не випадковим. Останній зацікавлений у пошуку зниклого рукопису Достоевського і сподівається, що Ніколас виведе на його слід. Пошук рукопису перетворюється на захоплюючу гру, у якій Сивуха намагається використати Фандоріна всліпу, дозволено підкидаючи йому окремі відомості. На певному етапі пошуків він зізнається, навіщо йому потрібен рукопис: «Аркадій Сивуха повертає вітчизні і світовій культурі невідомий твір класика. Це ж світова сенсація!

Смішне ім'я «Сивуха» буде міцно прив'язане до великого імені «Достоевський» (Акунин, 2007. Т.1, с. 268). Наприкінці роману Сивуха зізнається Фандоріну, що є прямим спадкоємцем купця 2 гільдії Ф. Т. Стелловського, якому нібито Ф. Достоевський передав права на видання своєї праці під назвою «Теорійка». За рахунок продажу прав на видання повісті Сивуха планував безбідно жити десь у Каліфорнії.

Своєрідною темною конячкою в романі Б. Акуніна є син Сивухи Олег, який лікувався в клініці доктора Зіц-Коровіна, оскільки припинив рости і виглядав як підліток, хоча мав майже три десятка років. Однак саме Олег виявився серійним убивцею, що погубив більше десятка людей, зокрема тих, хто були противниками його батька ще в 90-і роки, а також його охоронця Ігоря, головного лікаря Зіц-Коровіна. Усіх цих людей юний геній знищив заради батька, про що відверто заявив Ніколасу Фандоріну: «Єдина людина, якій потрібен такий урод, як я. Він за мене життя віддасть, буквально» (Акунин, 2007. Т.2, с. 155–156). Олег задумав звернути свої останні злочини на Фандоріна, запропонувавши йому вибрати смерть від отрути: «Якщо ви відмовитися від таблетки (з отрутою. — О. Г.), або почнете кликати на допомогу, чи, чого доброго спробуєте на мене накинутися, — Олег підморгнув, даючи зрозуміти, що хід думок співбесідника для нього таємницею не є, — тоді ви оберете інший спосіб самовбивства. Розіб'єте собі голову об один із цих стовпів. Він показав на чотиригранні металеві колони, що підпирали стелю ангару» (Акунин, 2007. Т.2, с. 164). Проте Б. Акунін в романі здійснює іншу розв'язку цієї сюжетної лінії. Фандоріну вдалося уникнути смерті й урятуватися. Аркадій Петрович знаходить сина мертвим і сам кінчає життя самогубством, випивши призначену для Ніколаса отруту. Перед цим він сповіщає Фандоріна, що це Олег «придумав вас найняти. Але на одні гроші, каже, цей інтелігентик не клюне. Тут треба магніт більш притягальний. Давай, каже, тато, цю німфетку йому підсунемо. Жалісливість — ось на чому ми його підчепимо. Саша Морозова спочатку ніяк не погоджувалася. Тоді Олежик до неї у вигляді ангела з'явився. На ранок телефонує вона мені, згодна, каже. Видіння їй було. З'явився золотоволосий ангел, дозволив» (Акунин, 2007. Т.2, с. 183).

Ремейкова сюжетна лінія. Події другої частини стосуються шістдесятих років XIX ст.

і тут на першому плані Порфирій Петрович Федорін, пристав слідчих справ Казанської частини Санкт-Петербурга. «Предком Порфирія Петровича був служивий німець гарної крові, прізвище якого починалося на «фон». Нашадки чужеземного прибульця прижилися в Росії й розплодилися в багатьох колінах, одні із яких піднеслися, інші ж занепали й упали в нікчемність. До цих останніх відносилась і лінія Порфирія Петровича, дід і прадід якого були взагалі неписьменні, самі орали землю і після втрати родових грамот числилися вже не дворянами, а однодворцями» (Акунин, 2007. Т.1, с. 55–56).

Друга сюжетна лінія є ремейком широко відомого роману Ф. Достоевського «Злочин і кара». Принаймні автор прагне переконати читача, що ця сюжетна лінія є первісним варіантом роману Ф. Достоевського. Героями є головні персонажі класика, процентниця Альона Іванівна Шелудякова (у Достоевського вона не має прізвища), студент Родіон Романович Раскольников, його товариш Дмитро Разуміхін (у Б. Акуніна він виявляється далеким родичем Порфирія Петровича), молода повія Соня Мармеладова, новоспечений жених сестри Раскольникова Дуні Петро Петрович Лужин, Аркадій Іванович Свидригайлов та інші.

До речі, Порфирій Петрович у Ф. Достоевського (окрім процентниці) чи не єдиний головний герой роману, якому він не дав прізвище. Отож, вигадане Б. Акуніним прізвище — Федорін — це спроба прив'язати цього героя до фандоріани, оскільки пристав слідчих справ представляє побічну гілку роду Фандоріних, які, за версією Б. Акуніна, що реалізується в романах циклу «Пригоди магістра», живуть у Росії вже кілька століть.

Ремейк (від англ. *remake* — переробка) — жанр, природа якого пов'язана з розвитком кіноіндустрії, коли з часом режисери знімають фільми, за мотивами й сценаріями, що були реалізовані в попередні десятиліття. Сьогодні ремейк стосується не лише кінофільмів, а й пісень, спектаклів, логотипів, комп'ютерних ігор і, звичайно ж, — художніх творів. Саме в такому розумінні цього терміну ми розглядаємо сюжетну лінію подій середини 60-х років XIX ст. в «Ф. М.» Б. Акуніна.

До того ж у художній літературі ремейк ще не до кінця вивчене поняття. На погляд Н. Шмельової, «літературний ремейк — це переписування відомого тексту на мову сучас-

ності. Як продукт вторинної культури, він зорієнтований на конкретний класичний зразок, розрахований на впізнавальність першотексту і є тінню класики, оскільки його художня самостійність знижена. Він покликаний епатувати, написаний на злобу дня, спирається на масову свідомість, наочний, легкий, зоровий» (Шмельова, 2009, с. 137).

Ремейк почав формуватися під впливом пародіювання чи травестіювання. Проте як самостійний жанр сформувався лише в ХХ столітті. Як приклади, можна навести твори «Доктор Фаустус» Т. Манна, що має виразний перегук з «Фаустом» Гете, «Улісс» Дж. Джойса, який співвідноситься з «Одіссеєю» Гомера. П'єса Г. Байєрля «Пані Флінт» є ремейком п'єси «Матінка Кураж та її діти» Б. Брехта. У свою чергу п'єса Б. Брехта «Антигона» є ремейком трагедії античного автора Софокла. В українській літературі твір Я. Стельмаха «Крихітка Цахес» сходиться до відомого твору Е.-Т.-А. Гофмана «Крихітка Цахес, на прізвисько Циннобер».

Особливо плідним цей жанр виявився в літературі постмодернізму з її спрямованістю на інтелектуальну гру. «Специфіка ремейку така, що він надає сучасним проблемам класичне обґрунтування. Апеляція до відомого зразка репрезентує ремейк як модифікацію класичного твору («Батьки і діти» Івана Сергєєва, «Анна Кареніна» Льва Ніколаєва, «Ідіот» Федора Михайлова) чи текст-продовження («Чайка» Б. Акуніна, п'єса «...Чума на обидва ваші будинки» Г. Горіна)» (Шмельова, 2009, с. 138). Своєрідність постмодерністської естетики є такою, що ремейк, як жанр, який виразно тяжіє до пародії, стимулює інтерес до класики. Називаючи ремейк у постмодерній творчості, Н. Шмельова згадує комедію у двох діях «Чайку» Б. Акуніна, що є продовженням відомої п'єси російського класика А. Чехова, текст якої значною мірою збігається з першою основою, але Б. Акунін змінює в ньому ключові ремарки, що кардинально перетворює репліки персонажів, надаючи їм іншого смислу. До того ж у п'єсі з'являється новий герой — лікар Дорн, що шляхом внутрішньої інтертекстуальності пов'язує п'єсу Б. Акуніна зі своєю фандоріаною.

Ремейк у романі «Ф. М.» полягає в тому, що Б. Акунін намагається переконати читача, що його сюжетна лінія, пов'язана з убивством процентниці Шелудякової, є віднайденою невідомою первісною версією роману Ф. Дос-

тоєвського «Злочин і кара», яка має зовсім іншого вбивцю і мотивацію цього вчинку. У цій версії докладно виписана автором епоха шістдесятих років позаминулого століття, столичний Санкт-Петербург з його таємницями й темними сторонами: «Гамірні й брудні квартали, розміщені вздовж берегів Катерининської каналу, ніколи не відзначалися благочинством і без порочності. Чим ближче до нехорошої Сінної площі..., тим гущіше ліпилися корчми, розпивочні і порочні заклади. П'яні сутички, злодійство, дрібне фармазонство й інші подібні неприємності, неодмінні в усякому великому місті, тут траплялися щоденно. Бувало, що й приб'ють когось до смерті, по-п'янці чи сварці» (Акунін, 2007. Т.1, с. 39). До речі, і в самому романі Ф. Достоевського Санкт-Петербург і доба середини 60-х рр. ХІХ ст. в імперії відтворені досить об'ємно і докладно, насичені деталями, що її конкретизують.

Б. Акунін у ремейку йде далі, він поселяє своїх героїв у будинки, які дослідники називали ймовірними адресами героїв Ф. Достоевського. Так, Родіон Раскольников мешкав «у Столярному провулку, в будинку Шиля» (Акунін, 2007. Т.1, с. 72). У Ф. Достоевського — це «С-й провулок». Події відбуваються поблизу Сінної площі. Проте часом Б. Акунін відходить від топографії Ф. Достоевського. Його процентницю вбили на Єкатеринингофському проспекті, у Ф. Достоевського — поблизу Катерининської каналу.

Головним героєм ремейка є Порфирій Петрович Федорін. Б. Акунін докладно викладає його історію життя. Уже в експозиції автор представляє свого персонажа як людину діяльну: «У понеділок зранку Порфирій Петрович займався справою копіткою, але приємною — облаштовував казенну квартиру, що примикала до його службового кабінету (найзручніша річ!). Щось слід було підправити й підфарбувати, додати затишку, а найголовніше — знайти місце для книжок, що досі лежали в коробках» (Акунін, 2007. Т.1, с. 35). Спершу Б. Акунін наділяє героя коротким портретом: «Зросту нижче середнього, повновагий і навіть з пузом, без вусів і без бакенбардів, з щільно вистриженим волоссям на великій круглій голові, що якось особливо випукло була закруглена на потилиці. Пухле, кругле і злегка кирпате обличчя його було кольору хворого, темно-жовтого, але досить бадьоре і навіть насмішкувате. Воно виглядало б,

можливо, навіть і доброзичливо, якби не вираз очей, з якимось рідким водянистим блиском, прикритих майже білими, що блимали, немов підморгуючи комусь, повіками. Погляд цих очей якось дивно не гармоніював з усією фігурою, що мала в собі навіть щось жіноче» (Акунин, 2007. Т.1, с. 36). Потім портрет Порфирія Петровича поглиблюється за рахунок акцентування уваги на його інтелектуальну характеристику, яка дозволяла бачити в ньому не прихильника прогресу, а, скоріше, ретрограда: «...Це була людина у вищому ступені чудова. Не типовістю свого характеру — о, аж ніяк, так що критиків, що вимагали, щоб герой неодмінно був носієм сучасних віянь, виразником доби, ця особистість, мабуть, приведе в обурення. Порфирій Петрович, хоча й ставився до завоювань прогресу з повагою, але кумира себе з них не творив, а згідно строгої прихильності до установлених правил і зокрема згідно своєї старомодно манери говорити скоріше міг бути віднесеним до ретроградів» (Акунин, 2007. Т.1, с. 55).

Характеризуючи Порфирія Петровича як одного з головних героїв ремейку, Б. Акунін в ретроспекції повідомляє про основні етапи його попереднього життя, починаючи з дитячих років, у які він зарекомендував себе як слабосильний хворобливий хлопчик. Наслідком цього стало те, що він був відданий на навчання не в Пажеський корпус, а в Училище Правознавства, «щоб прямувати по цивільній лінії, тобто слідами батька» (Акунин, 2007. Т. 1, с. 58). Однак уже в училищі юний Порфирій проявив характер, твердість духу. Автор роману характеризує юнака як такого, у якого «поєднувалась надзвичайна вразливість і така ж незвичайна твердість характеру» (Акунин, 2007. Т. 1, с. 60). Проте із-за нерівності успіхів у навчанні Федорін був випущений із училища лише губернським секретарем і відправлений у віддалену провінцію судовим слідчим. У провінції Порфирій Петрович прославився тим, що звинуватив друга губернатора Штубе в навмисному вбивстві високопоставленого чиновника з столиці. Після цього він дивом лишився живим, на нього нападали розбійники, звинувачували в насильстві, посадили до в'язниці, звідки тому вдалося втекти. «Губернатора і ще з десяток чиновників відвезли під конвоєм до столиці на суд, а вбивця-лікар перерізав собі горло» (Акунин, 2007. Т.1, с. 68). Потім кар'єра Федоріна була продовжена в іншій губернії,

поки він «не потрапив на замітку до вишого начальства» (Акунин, 2007. Т.1, с. 68). Так Порфирій Петрович опинився в Санкт-Петербурзі слідчим приставом одного з центральних районів міста.

Зав'язкою сюжетної лінії, що зв'язана з подіями 60-х років XIX ст. у російській столиці, є повідомлення Олександра Григоровича Заметова про вбивство на Єкатерингофському проспекті процентниці Шелудякової: «Убивали двох, а вбили одну.. Альоша Іванівна, процентниця ця, з сестрою проживає. Так ось сестру теж по голові стукнули, але не насмерть, оглушили лише. В Обухівську відвезли...» (Акунин, 2007. Т.1, с. 40). У версії Б. Акуніна сестра залишилася живою, однак щось суттєве, що допомогло б розслідуванню вбивства вона не змогла повідомити. «Єлизавета Іванівна Шелудякова виявилася жінкою років тридцяти п'яти, надзвичайно високого зросту, незграбною, смуглою, з великими, зовсім коров'ячими очима» (Акунин, 2007. Т. 1, с. 45–46). Вона розповіла Федоріну, що, повернувшись додому, побачила мертвою свою сестру Альону Іванівну, а потім був удар по голові, і далі вона прийшла до тями лише в лікарні.

У перебігу слідства Порфирій Петрович Федорін звернув увагу на колишнього студента Родіона Раскольниковова, «двадцяти трьох років, віросповідання православного, сина титулярного радника, давно покійного. Прибув із Рязанської губернії, де проживають його мати й молодша сестра» (Акунин, 2007. Т. 1, с. 77). Цей юнак учився на юриста, але за несплату коштів за навчання був відрахований з університету. Увагу слідчого привернула стаття цього студента в газеті «Периодическая речь» «Ще раз про бика і Юпітера», у якій останній проповідував людиноненависницькі ідеї. А раз так, то він міг наважитися й на вбивство. Товариш Раскольниковова Разуміхін повідомив йому, що ним цікавиться слідчий пристав. Причиною цьому є публікація в газеті.

Згодом сталося ще одне вбивство аналогічним способом, що й процентниці Шелудякової. Порфирій Петрович з'ясував, що в обох випадках значні суми грошей і цінні папери залишилися у квартирах загиблих. Це примусило його задуматися над мотивом злочинів. Йому здалося, і він щоразу все впевненіше переконував себе, що злочини вчинив не Родіон Раскольников. Про це слідчий пристав повідомив Заметову, який разом з ним займався пошуком убивці: «Нікого не убивав, ні

в чому не винен. Просто нервовий, химерний хлопчисько-с. Знепритомнів допіру від задухи, з причини нездоров'я, а ми тут з вами нагородили турусів на колесах» (Акунин, 2007. Т. 1, с. 246). Проте все ж Федорін залишає за собою право вкотре перекопатися в правдивості своєї версії. Для цього він ще раз хоче перевірити, чи насправді Родіон Раскольников не причасний до вбивств. Проте повністю цей план реалізувати Порфирию Петровичу не вдалося, оскільки з'явився квартальний, який повідомив про вбивство дівичі Зигель, що сталося щойно, «у власній квартирі... На Малій Міщанській...» (Акунин, 2007. Т.1, с. 250). До того ж Разуміхін підтвердив, що Раскольников проводжав додому свою сестру в час, коли сталося вбивство, що примусило слідчого пристава ще раз засумніватися в правдивості однієї з версій, в основі якої убивцею був саме Родіон Раскольников.

У розмові із Заметовим Порфирию Петрович вкотре висловив свій сумнів щодо Раскольникова: «Студент наш так чи інакше причасний до всіх трьох жертв, це встановлено. Проте залишається логічний парадокс, який не розв'язується. Ми з вами обидва впевнені, що всі три вбивства здійснені однією рукою, так-с?» (Акунин, 2007. Т. 2, с. 55). Потім, коли виявилось, що колишній студент не має жодного алібі, Федорін вирішив улаштувати йому перевірку, передбачаючи, що той на поминках може вбити ненависного йому Петра Петровича Лужина, який прагнув одружитися на сестрі Раскольникова Авдоті Романівні.

Однак ще раніше, проводячи слідчі дії у справі дівичі Зигель, помічник Федоріна Заметнов зустрів людину, що пізніше стане ключовою постаттю в розслідуванні: «Із сусіднього восьмого номера вийшов якийсь незнайомий пан, надто по-чепурному одягнений, на вигляд ставний барин. У руках його була красива тростина, якою він постукував, з кожним кроком, а руки були у свіжих рукавичках» (Акунин, 2007. Т.2, с. 13).

Б. Акунін, зважаючи на важливість постації цього персонажу, дає повний його портрет: «Це була людина років п'ятдесяти, зросту вище середнього, породиста, з широкими і крутими плечима, що надавало їй злегка сутулатого вигляду. Широке, масивне обличчя його було достатньо приємне, і колір обличчя був свіжим, не петербурзьким. Волосся його, дуже ще густе, було зовсім білявим і з легкою сивиною, а широка, густа борода, що спуска-

лася лопатою, була ще світліша за волосся голови. Очі його були блакитні і дивилися холодно-пильно і вдумливо; губи червоні. Взагалі це була людина, що відмінно збереглася, і здавалося була набагато молодшою за свої літа» (Акунин, 2007. Т.2. с. 14).

Згодом читач дізнається ім'я цього породистого пана — Аркадій Іванович Свидригайлов. Його вперше називає так Гертруда Карлівна Ресліх, господиня всього другого поверху, де проживало кілька героїв ремейку Б. Акуніна, зокрема Соня Мармеладова, якій у тяжку хвилину смерті батька матеріально допоміг Родіон Раскольников, віддавши їй усі гроші, що в нього були, чим зацікавив Заметнова. Б. Акунін, познайомивши читача зі своїм героєм, Аркадієм Івановичем Свидригайловим, звертає увагу на таку портретну деталь, як тростина, яку той тримав у руці: «Тростина була дорога, червоного дерева з бронзовим набалдашником у вигляді сфінкса, що сидів на п'єдесталі» (Акунин, 2007. Т. 2, с. 21). Саме ця тростина стане, як виявилось пізніше, зброєю вбивства кількох людей, здійсненого Аркадієм Івановичем Свидригайловим, а не Родіоном Раскольниковим. Жертвою став поміщик Лужин і поліцейський Заметов. Сам же слідчий пристав залишився обеззброєним і зі зламаними кістками руки. У розмові зі своїм мучителем Свидригайловим, Федорін заявив, що сподівався зустріти на місці злочину не його, а Родіона Раскольникова, оскільки в нього була теорія: «Відносно людства. Мовляв, всіх звичних нікчемних людців убивати цілком дозволено, якщо, звичайно, для користі справи і якщо сам убивця — людина незвичайна» (Акунин, 2007. Т. 2, с. 211). До того ж під час розслідування справи Раскольников постійно вештався під ногами слідчого пристава. У відповідь Свидригайлов заявив: «...З Родіоном Романовичем ви обмішурилися» (Акунин, 2007. Т.2, с. 212).

Ремейкова сюжетна лінія в романі «Ф. М.» Б. Акуніна виявилася незавершеною. Вона обірвалася на півслові, щойно Свидригайлов зізнався у цілій низці вбивств, і не тільки в Санкт-Петербурзі, а ще раніше в його помісті. Невідомою лишилася й доля пораненого Порфирия Петровича, який почув зізнання Аркадія Івановича.

Особливістю експериментального роману Б. Акуніна є наявність «Доповнень і приміток», які розширюють і доповнюють окремі епізоди, уточнюють деякі обставини, суттєво

деталізують провідні сюжетні лінії. Про обставини, що привели автора до такої побудови роману, він зізнається читачеві: «Одне з найтяжчих навантажень майже кожного детективного роману — необхідність наприкінці пояснити всі хитросплетіння і розвінчати всі фокуси, якими творець розфарбував сюжет. Зовсім ухилитися від цієї повинності неможливо, адже ризикуєш лишити читача ображеним і невдоволеним. Однак розтлумачити кожен дрібничку теж не резон, адже за кокетство зав'язки і несподіваність кульмінації віддуватися буде нещасний фінал, у якому і так кожен рядок на вагу золота» (Акунин, 2007. Т. 2, с. 227). І далі Б. Акунин продовжив: «Знаходячись між цими Сциллою і Харибдою, наважились ми на компроміс: лишили всередині самого роману лише пояснення суто необхідні, а розвінчання дрібних фокусів, так як і необов'язкові, але корисні доповнення до нашої оповіді винесли в особливий розділ» (Акунин, 2007. Т.2, с. 227–228). До цих доповнень належить міні-госарій наркомацького жаргону, що роз'яснює лексику героя першого розділу, відомого під прізвиськом Рулет, біографічна довідка Михайла Сперанського, впливового російського державного діяча початку XIX ст., який, згідно з версією Б. Акуніна, сприяв кар'єрі батька головного героя ремейкової сюжетної лінії Федоріна. Кілька доповнень, що стосуються Саші Морозової, мотивують її рішення кинутися під автомобіль Ніколаса Фандоріна.

Висновки. Таким чином, роман Б. Акуніна «Ф. М.» є експериментальним твором, що має дві розгалужені сюжетні лінії. Події першої з них відбуваються в Москві початку XXI сто-

ліття. Головним героєм цієї сюжетної лінії є нащадок Ераста Петровича Фандоріна Ніколас, відомий з серії романів Б. Акуніна «Пригоди магістра». Цей персонаж зазнає карколомних пригод, часто перебуваючи на межі життя і смерті, розслідуючи долю невідомого варіанту буцімто рукопису роману Ф. Достоевського «Злочин і кара».

Друга сюжетна лінія — це ремейк згаданого твору російського класика. До того ж події цієї сюжетної лінії в багатьох моментах нагадують епізоди геніального твору Ф. Достоевського, але відрізняються мотивами вбивства. Головним убивцею виявляється не Родіон Раскольников, а поміщик Аркадій Іванович Свидригайлов, який щойно приїхав з глибокої провінції до російської столиці. З Фандоріном цю сюжетну лінію пов'язує той факт, що слідчий пристав Порфирій Петрович Федорін виявляється представником побічної лінії роду Фандоріних. Той факт, що ремейкова сюжетна лінія виявляється незавершеною, є сильним експериментальним ходом автора, який дає можливість читачеві самому домислити можливі варіанти розв'язки.

Доповнення і примітки до роману «Ф. М.» нагадують наступну історію, але до кожного окремого епізоду, а не тексту твору в цілому, що є ознакою постмодерного письма.

І хоча сам Ераст Петрович Фандорін у романі «Ф. М.» фізично не з'являється, але залишається відчуття, що для Б. Акуніна твір є зайвим приводом нагадати, що його наскрізний герой є реальною історичною особою, квазібіографію якого має підтвердити аналізований роман.

Список використаної літератури

- Акунин, Б. (2007). *Ф. М.* (Т. 1). М.: ОЛМА Медиа Групп.
Акунин, Б. (2007). *Ф. М.* (Т. 2). М.: ОЛМА Медиа Групп.

А. ГАЛИЧ

ЭКСПЕРИМЕНТАЛЬНЫЙ РОМАН «Ф. М.» Б. АКУНИНА: ЖАНРОВЫЕ ОСОБЕННОСТИ

Рассматриваются проблемы создания квази-биографии главного героя ряда произведений Б. Акунина Фандорина. В романе «Ф. М.» имеются две сюжетные линии. События первой из них происходят в Москве начала XXI века. Внук знаменитого детектива Николас, рискуя жизнью, разыски-

- Галич, О. А. (2015). *Глобалізація і квазідокументальна література*. Рівне: Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, видавець О. Зень.

- Шмельова, Н. (2009). Ремейк как форма борьбы текста за художественное пространство. *Вопр. литературы*. 1, 134–145.

вает неизвестный вариант рукописи романа Ф. Достоевского «Преступление и наказание». События второй сюжетной линии — это ремейк упомянутого произведения — происходят в Санкт-Петербурге в середине 60-х годов XIX века. Здесь главным героем является пристав Федорин, представитель побочной ветви династии Фандориных.

Ключевые слова: квазибиография; ремейк; триллер; роман; сюжетная линия.

O. HALYCH

THE EXPERIMENTAL NOVEL «F. M.» BY B. AKUNIN: GENRE FEATURES

The problems of the quasi-biography of the protagonist of B. Akunin Fandorin's series of works are considered. In the novel «F. M. «There are two plot lines. The events of the first of them occur in Moscow at the beginning of the XXI century. The grandson of the famous detective Nicholas, risking his life, is looking for an unknown version of the manuscript of F. Dostoevsky's novel Crime and Punishment. The events of the second storyline — a remake of the work mentioned — occur in St. Petersburg in the mid 60-ies of the XIX century. Here the main hero is the priest Fedorin, a representative of the side branch of the dynasty of Fandorin.

Key words: quasi-biography, remake, thriller, novel, plot line.

O. HALYCH

EXPERIMENTAL NOVEL «F. M.» BY B. AKUNIN: GENRE FEATURES

The article deals with the problems of creating quasi-biography of Erast Petrovich Fandorin, the protagonist of a number of works by the newest Russian writer living in France, B. Akunin. His novel «F. M.» is an experimental work with two branch storylines. The events of the first of them occur in Moscow at the beginning of the 21st century. The grandson of the famous detective, a former British baronet, and now Russian citizen Nicholas Alexandrovich Fandorin, risks life, while looking for an unknown version of the manuscript of F. Dostoevsky's novel «Crime and Punishment». The first plot line is based on the scenario of a thriller, where interlacing is all the time delayed, nervous tension is rapidly increasing, a lot of naturalistic and erotic scenes are shown, the protagonist is waiting for a series of dangerous adventures accompanied by mysterious deaths of heroes, murders. B. Akunin transforms it into a kind of quest, transfer-

ring computer technologies to artistic text, where the key role is played by solving the tasks that the hero needs, including Nicholas Fandorin's extraordinary mental abilities that were genetically transmitted from his grandfather Erast Petrovich.

The second storyline is a remake of the work of the Russian classic. The peculiarity of postmodern aesthetics is such that a remake that clearly tends to parody stimulates interest in the classics. In addition, the events of this storyline in many respects reminiscent of episodes of the great work by F. Dostoevsky, but differ in the motives of the murder. The main killer is not Rodion Raskolnikov, but the landowner Arkady Ivanovich Svidrigailov, who just arrived from a deep province to the Russian capital. With Fandorin, this storyline is linked by the fact that the investigator bosom Porfiry Petrovich Fedorin is the representative of the side line of the family of Fandorin. The fact that the remake storyline is incomplete, and breaks in the middle of the word, as soon as Svidrigailov is admitted to a whole series of assassinations, and not only in St. Petersburg, and even earlier in his generic field, is a strong experimental course of the author, which enables the reader to think himself possible solutions to the solution. Unknown remains the fate of the wounded Porfiry Petrovich, who heard Arkady Ivanovich's confession.

Supplements and notes to the novel «F. M.» reminiscent of the following story, but to each individual episode, not the text of the work as a whole, which is a sign of postmodern writing.

And although Erast Petrovich Fandorin himself in the novel «F. M.» does not appear physically, but there is a feeling that for B. Akunin this work is an unnecessary occasion to remind that his cross-cutting hero is a real historian whose quasi-biography must confirm the analyzed novel.

Стаття надійшла до редакції 4.05.2019